

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2011. gada 17. februārī

lietā Nr. 2010-20-0106

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Viktors Skudra, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma un Vineta Muižniece,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² pantu un 28.¹ pantu,

pēc Juriņa Savicka, Asijas Sivickas, Marzijas Vagapovas, Genādija Ņesterova un Vladimira Podoļako konstitucionālās sūdzības rakstveida procesā izskatīja lietu

„Par likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam) atbilstību Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu un Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1995. gada 2. novembrī pieņēma likumu „Par valsts pensijām” (turpmāk arī – Pensiju likums), kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī. Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkts noteica:

„Latvijas Republikas pilsoņiem līdz 1991. gada 1. janvārim Latvijā un ārpus Latvijas uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi veido apdrošināšanas stāžu, kas nepieciešams valsts pensijas piešķiršanai, neatkarīgi no sociālās apdrošināšanas iemaksu izdarīšanas. Ārvalstu pilsoņiem un bezvalstniekiem, kuru pastāvīgā dzīves vieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvijas Republika, šis noteikums attiecināms tikai uz Latvijā uzkrātajiem darba un tam pielīdzinātajiem periodiem. [...]”

1996. gada 6. novembrī Saeima izdarīja grozījumus šajā normā, izsakot to šādā redakcijā:

„Latvijas pilsoņiem, repatriantiem, viņu ģimenes locekļiem un pēcnācējiem līdz 1991. gada 1. janvārim Latvijā un ārpus Latvijas uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi veido apdrošināšanas stāžu, kas nepieciešams valsts pensijas piešķiršanai, neatkarīgi no sociālās apdrošināšanas iemaksu izdarīšanas. Ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kuru pastāvīgā dzīves vieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvija, apdrošināšanas stāžu veido Latvijā uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi, kā arī ārpus Latvijas uzkrātie darbam pielīdzinātie periodi, kuri minēti šā punkta 4., 5. un 10. apakšpunktā. [...]”

Ar 2005. gada 20. oktobra likumu Saeima izteica normu jaunā redakcijā:

„Līdz 1990. gada 31. decembrim Latvijas pilsoņiem Latvijas teritorijā un bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi, kā arī šā punkta 10. apakšpunktā minētais ārpus Latvijas uzkrātais periods ir pielīdzināts apdrošināšanas stāžam. Ārvalstniekiem un bezvalstniekiem apdrošināšanas stāžam pielīdzināts Latvijas teritorijā uzkrātais darba un tam pielīdzinātais periods, kā arī bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darbam pielīdzinātie periodi, kas norādīti šā punkta 4. un 5. apakšpunktā, un šā punkta 10. apakšpunktā minētais ārpus Latvijas uzkrātais periods. [...]”

Ar 2008. gada 19. jūnija likumu Saeima vēlreiz grozīja minēto normu un aizstāja otrajā teikumā vārdus „Ārvalstniekiem un bezvalstniekiem” ar vārdiem „Ārvalstniekiem, bezvalstniekiem un Latvijas nepilsoņiem”. Tādējādi kopš

2008. gada 1. jūlija, kad šie grozījumi stājās spēkā, Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkts nosaka:

„Līdz 1990. gada 31. decembrim Latvijas pilsoņiem Latvijas teritorijā un bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi, kā arī šā punkta 10. apakšpunktā minētais ārpus Latvijas uzkrātais periods ir pielīdzināts apdrošināšanas stāžam. Ārvalstniekiem, bezvalstniekiem un Latvijas nepilsoņiem apdrošināšanas stāžam pielīdzināts Latvijas teritorijā uzkrātais darba un tam pielīdzinātais periods, kā arī bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darbam pielīdzinātie periodi, kas norādīti šā punkta 4. un 5. apakšpunktā, un šā panta 10. apakšpunktā minētais ārpus Latvijas uzkrātais periods. Līdz 1990. gada 31. decembrim [...] apdrošināšanas stāžam pielīdzināti šādi darbam pielīdzinātie periodi: [...]

4) mācību laiks augstākajās mācību iestādēs, kā arī citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas, bet ne vairāk par pieciem gadiem attiecībā uz specialitātēm, kurās izglītības iegūšanai bija noteikti ne vairāk kā pieci gadi, un ne vairāk par sešiem gadiem attiecībā uz specialitātēm, kurās izglītības iegūšanai bija noteikti vairāk nekā pieci gadi;

5) mācību laiks aspirantūras dienas nodaļā, bet ne vairāk par trim gadiem, pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks; [...]

10) politiski represēto ieslodzījuma vietās, nometinājumā, tajā skaitā PSRS Iekšlietu ministrijas Galvenās rūpniecības uzņēmumu celtniecības pārvaldes nr.907 pārzinātajos darbos, un izsūtījumā, kā arī bēgšanā no šīm vietām pavadītais laiks trīskāršā apmērā, bet Galējos Ziemeļos un tiem pielīdzinātajos rajonos – pieckārtīgā apmērā. Rajonus, kas uzskatāmi par Galējo Ziemeļu un tiem pielīdzinātajiem rajoniem, nosaka Ministru kabinets. Tām personām, kurām šis stāžs noteikts seškārtīgā apmērā, aprēķinātais stāžs tiek saglabāts. [...]

2. Pieteikumu iesniedzēji Jurijs Savickis, Asija Sivicka, Marzija Vagapova, Genādijs Nesterovs un Vladimirs Podoļako (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzēji) apstrīd Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkta

daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu.

Pieteikumu iesniedzēji ir Latvijas nepilsoņi. Aprēķinot vecuma pensiju atbilstoši apstrīdētajai normai J. Savickim, A. Sivickai, M. Vagapovai un G. Ņesterovam, apdrošināšanas stāžā neesot ieskaitīts darbs un tam pielīdzinātie periodi, kas uzkrāti bijušās PSRS teritorijā līdz 1990. gada 31. decembrim. Savukārt, aprēķinot priekšlaicīgo vecuma pensiju V. Podoļako, atbilstoši apstrīdētajai normai stāžā neesot ieskaitīts obligātajā militārajā dienestā pavadītais laiks.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka apstrīdētā norma ir diskriminējoša attiecībā uz Latvijas nepilsoņu tiesībām, jo šīm personām ārpus Latvijas nostrādātā darba periodi un obligātā militārā dienesta laiks līdz 1990. gada 31. decembrim netiekot iekļauts apdrošināšanas stāžā, kas būtiski ietekmējot pensijas apmēru.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka atrodas salīdzināmā situācijā ar Latvijas pilsoņiem – vecuma pensijas saņēmējiem. Atšķirīgā attieksme pret nepilsoņiem salīdzinājumā ar pilsoņiem veidojot diskrimināciju uz pilsonības pamata, kas esot Satversmes 91. panta un Konvencijas 14. panta kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu pārkāpums. Minēto savā spriedumā lietā „Andrejeva pret Latviju” esot atzinusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT).

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka nav skaidri definēts apstrīdētās normas mērķis, jo Pensiju likums nesatur normas par atšķirīgu attieksmi pret nepilsoņiem.

Tāpat apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums neesot samērīgs, jo neesot nopietnu iemeslu, lai vienīgi uz pilsonību balstītu atšķirīgu attieksmi. Nevarot uzskatīt par samērīgu prasību iegūt pilsonību naturalizācijas ceļā, lai izvairītos no diskriminācijas. Tāpat diskrimināciju neizslēdzot sociālās drošības jomā noslēgtie starptautiskie līgumi, jo uz Pieteikumu iesniedzējiem Latvijas

noslēgtie līgumi vai nu vispār neattiecas, piemēram, uz G. Ņesterovu, vai arī attiecas tikai daļēji.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzēju J. Savicka, A. Sivickas, M. Vagapovas un G. Ņesterova pārstāvis Vladimirs Buzajevs iesniedzis viedokli, kurā izteikti komentāri par lietā iesniegto Saeimas atbildes rakstu, tiesībsarga un Ministru kabineta pārstāves starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās izteiktajiem viedokļiem.

Viedoklī norādīts, ka apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam, kā arī Konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu. Starptautiskie līgumi sociālās drošības jomā nevarot garantēt atšķirīgas attieksmes novēršanu. Līdz ar to vienīgā iespēja nodrošināt Pieteikumu iesniedzējiem tāda stāvokļa atjaunošanu, kādā viņi atrastos, ja Konvencijas 14. panta pārkāpums nebūtu noticis, esot atzīt apstrīdēto normu par Satversmei un Konvencijai neatbilstošu no brīža, kad Latvijas Republikā stājās spēkā Konvencija.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – savā atbildes rakstā Satversmes tiesai norāda, ka apstrīdētā norma paredz pilsoņu apdrošināšanas stāžā ieskaitīt visus līdz 1990. gada 31. decembrim bijušās PSRS teritorijā uzkrātos darba un tam pielīdzinātos periodus. Savukārt nepilsoņu apdrošināšanas stāžā tiekot ieskaitīti tikai atsevišķi bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi.

Latvija neesot bijušās PSRS pēctece un līdz ar to neuzņemoties nekādas bijušās PSRS saistības. Par PSRS pēcteci tiekot uzskatīta Krievijas Federācija. Lai varētu nodrošināt to, ka bijušajā PSRS teritorijā uzkrāto apdrošināšanas stāžu ieskaita visām personām neatkarīgi no pilsonības, esot nepieciešams noregulējums starptautiskā līguma veidā. Latvija šādus līgumus esot noslēgusi ar vairākām valstīm.

Saeima nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju prasībai atcelt apstrīdēto normu ar atpakaļejošu spēku, jo no Konvencijas 14. panta kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu neizrietot valsts pienākums ņemt vērā noteiktus darba

periodus vai garantēt sociālo aizsardzību, ja vien attieksme pret personām atbilst tiesiskās vienlīdzības principam. Pēc Saeimas ieskata, tiesības uz īpašumu aizsargā pensijas izmaksu, tomēr neuzliek valstij konkrētu pienākumu sociālo tiesību jomā, piemēram, nenosaka tiesību uz sociālo nodrošinājumu saturu, no kura tiešā veidā esot atkarīgs tas, vai būtu ņemami vērā attiecīgie darba periodi.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz Latvijas nepilsoņiem, šobrīd spēcīgā esošajā redakcijā nav uzskatāma par atbilstošu Satversmes 91. pantam.

Tā kā Latvija nav bijušās PSRS tiesību un saistību pārņēmēja, starptautiskie tiesību akti neuzliekot Latvijai pienākumu uzņemties saistības par tiem darba periodiem, kuros persona strādājusi ārpus Latvijas teritorijas. Tomēr no ECT sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju” izrietot, ka ārpus Latvijas nostrādāto periodu ieskaitīšana Latvijas pilsoņu stāžā un attiecīga regulējuma trūkums normatīvajos aktos vai starpvalstu līgumos attiecībā uz nepilsoņiem rada nepamatotu nevienlīdzīgu attieksmi. Tiesībsargs norāda, ka, ratificējot Konvenciju, Latvija ir uzņēmusies ikvienam tās jurisdikcijā esošam cilvēkam nodrošināt Konvencijā garantētās tiesības un brīvības. Līdz ar to Latvija nevarot aizbildināties, ka šajos jautājumos to nesaista vai nesaistīja ar kādu valsti noslēgti līgumi sociālās drošības jomā.

5. Pieaicinātā persona – Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Inga Reine – savā viedoklī galvenokārt balstās uz ECT Lielās palātas taisītā sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju” analīzi. I. Reine atzīmē, ka minētais spriedums jāvērtē kopsakarā ar ECT judikatūru citās līdzīgās lietās, kā arī jāņem vērā starptautiskās publiskās tiesības un citu valstu prakse.

Apstrīdētajā normā noteiktā regulējuma īpatnība esot tā, ka tas skar gadījumus, kad darba periods ir akumulēts vienā valstī, bet pensija pieprasīta

citā valstī. Pieteikumu iesniedzēju sūdzības attiecoties uz apstrīdētajā normā ietvertu regulējumu par darba stāžu, kas uzkrāts ārpus neatkarīgās Latvijas un Latvijas PSR teritorijas. Līdz ar to lietā esot izvērtējams Latvijas valsts statuss no starptautisko publisko tiesību viedokļa. Jebkādi ar PSRS saistību pārmantošanu saistītie jautājumi esot risināmi starpvalstu sarunu ceļā, pirmkārt sarunās ar Krievijas Federāciju kā PSRS pēcteci, bet, ja tiekot identificēti tādi jautājumi, kuros Krievijas Federācija nav atzinusi PSRS saistību pārmantošanu, tie risināmi citās sarunās.

Viedoklī norādīts: saskaņā ar starptautisko tiesību normām valsts pēctecības jautājumos jaunā valsts, ja tā spēj identificēt tiesības un pienākumus, kurus var tiešā veidā attiecināt uz savu teritoriju, parasti šīs tiesības un pienākumus pārņem, lai gan nav „mātes” valsts pēctece vai saistību pārņēmēja. Attiecīgi apstrīdētajā normā Latvija esot ņēmusi vērā Latvijas PSR teritorijā uzkrātos darba periodus. Tas arī saskanot ar starptautiskajās publiskajās tiesībās atzīto principu, ka valstu sadalīšanās, izveidošanas un atjaunošanas gadījumos pensijas tiek uzskatītas par administratīvajiem (publiskiem) parādiem, kas būtu jāuzņemas valstij – pēctecei (tiesību pārmantotājai).

I. Reine uzskata, ka Latvijas nostāja atbilst arī starptautiskajās publiskajās tiesībās atzītajam principam, ka pārrobežu nodarbinātības jautājums ir risināms starpvalstu līgumu ceļā.

Secinājumu daļa

6. 1990. gada 4. maijā Latvijas PSR Augstākā padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” (turpmāk – Deklarācija). Tās 8. punktā valsts apņēmas: „Garantēt Latvijas Republikas un citu valstu pilsoņiem, kas pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā, sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības, kā arī politiskās brīvības, kuras atbilst vispāratzītām starptautiskām cilvēktiesību normām. Tas pilnā mērā attiecināms

uz tiem PSRS pilsoņiem, kuri izteiks vēlēšanos dzīvot Latvijā, nepieņemot tās pilsonību.”

6.1. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas bija nepieciešams izstrādāt sociālās drošības sistēmu, kas garantētu sociālo nodrošinājumu visiem valsts iedzīvotājiem.

1990. gada 29. novembrī tika pieņemts likums „Par valsts pensijām”. Ievērojot faktu, ka neatkarības atjaunošanas brīdī pensiju fondi neeksistēja, tika izveidota pensiju sistēma, kas balstījās uz solidaritātes principu, proti, tiesības uz valsts pensiju tika piešķirtas visiem Latvijas iedzīvotājiem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta likuma spēkā stāšanās brīdī – 1991. gada 1. janvārī – bija Latvijas Republika.

6.2. Izvērtējot valsts ekonomisko un demogrāfisko situāciju, pieejamos resursus un citus apstākļus, Saeima 1995. gada 2. novembrī pieņēma jaunu likumu „Par valsts pensijām”, kurš stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī. Ar šo likumu Latvijā tika ieviesti uz apdrošināšanas iemaksām balstītas valsts obligātās pensiju apdrošināšanas sistēmas principi, sadalot šo sistēmu vairākos līmeņos.

Valsts pensiju sistēmas pirmā līmeņa mērķis ir nodrošināt minimālo ienākumu līmeni pensijas vecuma iedzīvotājiem. Pirmā līmeņa obligātais un uz sociālās apdrošināšanas principa balstītais raksturs veido zināmu saikni starp visiem obligātajiem iedzīvotāju veiktajiem sociālās apdrošināšanas maksājumiem un galarezultātā sniedzamo pakalpojumu līmeni (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 23. punktu*).

6.3. Vienlaikus valstij bija jārisina jautājums, kā aprēķināt pensijas tām personām, kas nebija veikušas sociālās apdrošināšanas iemaksas Latvijas budžetā, jo pensijas vecumu bija sasniegušas pirms Latvijas neatkarības atjaunošanas. Līdzīga problēma bija jārisina arī attiecībā uz tiem pensionāriem, kuriem apdrošināšanas stāža daļa bija uzkrāta PSRS īstenotās okupācijas laikā. Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkts 1995. gada 2. novembra redakcijā noteica, kādi darba un darbam pielīdzinātie periodi ieskaitāmi apdrošināšanas stāžā, aprēķinot valsts pensijas Latvijas Republikas pilsoņiem, ārvalstu

pilsoņiem un bezvalstniekiem. Ārvalstu pilsoņiem un bezvalstniekiem apdrošināšanas stāžā tika ieskaitīti tikai Latvijas teritorijā uzkrātie darba periodi.

Likumdevējs 1996. gada 6. novembrī šo normu izteica jaunā redakcijā, kas noteica, ka ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvija, apdrošināšanas stāžu veido Latvijā uzkrātie darba periodi un tiem pielīdzinātie periodi, kā arī daži līdz 1991. gada 1. janvārim ārpus Latvijas uzkrātie darbam pielīdzinātie periodi.

6.4. Satversmes tiesa 2001. gada 26. jūnijā taisīja spriedumu lietā Nr. 2001-02-0106, kurā izvērtēja likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punkta (daļā par ārvalstnieku un bezvalstnieku, kuru pastāvīgā dzīvesvieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvija, apdrošināšanas stāžu) atbilstību Satversmes 89., 91. un 109. pantam un Konvencijas 14. pantam un Pirmā protokola 1. pantam. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajai normai līdzīgā tiesību norma attiecībā uz pensiju aprēķināšanas kārtību ārvalstniekiem un bezvalstniekiem atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Tā kā tobrīd likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punktā *expressis verbis* nebija minēti nepilsoņi, Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam ir pienākums reglamentēt nepilsoņu kā atsevišķa tiesību subjekta līdz 1991. gada 1. janvārim ārpus Latvijas uzkrāto darba periodu un tiem pielīdzināto periodu ieskaitīšanu apdrošināšanas stāžā (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

6.5. Kopš 2008. gada 1. jūlija, kad stājās spēkā 2008. gada 19. jūnijā pieņemtais likums „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punktā līdzās ārvalstniekiem un bezvalstniekiem *expressis verbis* minēti Latvijas nepilsoņi.

Līdz ar to atbilstoši Pensiju likumam visām personām, kuru pastāvīgā dzīvesvieta 1991. gada 1. janvārī bija Latvija, apdrošināšanas stāžu veido līdz 1990. gada 31. decembrim Latvijas teritorijā uzkrātie darba periodi. Latvijas Republikas pilsoņiem apdrošināšanas stāžā tiek ieskaitīti arī šajā laikā ārpus

Latvijas teritorijas uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi, bet nepilsoņiem – tikai Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkta 4., 5. un 10. apakšpunktā minētie darbam pielīdzinātie periodi, proti:

1) mācību laiks augstākajās mācību iestādēs, kā arī citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas;

2) mācību laiks aspirantūras dienas nodaļā, pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks;

3) politiski represēto ieslodzījuma vietās, nometinājumā un izsūtījumā, kā arī bēgšanā no šīm vietām pavadītais laiks trīskāršā apmērā, bet Galējos Ziemeļos un tiem pielīdzinātajos rajonos – pieckārtīgā apmērā.

7. Satversmes 91. pants nosaka: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Konvencijas 14. pants nosaka: „Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no [...] nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, [...] kārtas vai cita stāvokļa.”

Konvencijas Pirmā protokola 1. pants nosaka:

„Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu.”

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētajā normā ietverta atšķirīga attieksme pret pilsoņiem un nepilsoņiem. Proti, nepilsoņiem apdrošināšanas stāžā neiekļauj ārpus Latvijas līdz 1990. gada 31. decembrim uzkrātos darba un tam pielīdzinātos periodus, tostarp obligātā militārā dienesta laiku.

Arī Saeima savā atbildes rakstā atzīst, ka šāda atšķirīga attieksme pastāv.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs ir noteicis atšķirīgus principus darba un darbam pielīdzināto periodu ieskaitīšanā apdrošināšanas stāžā Latvijas Republikas pilsoņiem un nepilsoņiem un pensiju aprēķināšanā pastāv atšķirīga attieksme pret šīm divām personu grupām.

8. ECT Lielā palāta 2009. gada 18. februārī taisīja spriedumu lietā „Andrejeva pret Latviju”. N. Andrejevai, tāpat kā citiem Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem, tika piešķirta minimālā valsts noteiktā pensija. Uz viņu attiecās arī likumā paredzētās piemaksas pie pensijas un pensijas indeksācija. Viņa saņēma arī citus sociālos pabalstus (ārstēšanās un mājokļa pabalstu). N. Andrejevas apdrošināšanas stāžā netika ieskaitīts periods līdz 1990. gada 31. decembrim, kuru viņa bija nostrādājusi Krievijas PFSR un Ukrainas PSR uzņēmumos.

ECT norādīja, ka valstij pret visām tās jurisdikcijā esošajām personām jāizturas vienlīdzīgi un Latvija, aprēķinot iesniedzējas N. Andrejevas pensiju, pret viņu pieļāvusi atšķirīgu attieksmi, salīdzinot ar pilsoņiem paredzēto pensijas aprēķināšanas kārtību. ECT uzskatīja, ka nav samērīgi, aprēķinot vecuma pensiju nepilsoņiem, neņemt vērā ārpus Latvijas teritorijas pirms 1991. gada 1. janvāra uzkrātos darba periodus. Līdz ar to Latvija ir pārkāpusi Konvencijas 14. pantu kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu (*sk. ECT Lielās palātas 2009. gada 18. februāra sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju”, iesniegums Nr. 55707/00, 89. un 90. punktu*).

9. Satversmes tiesai jāizvērtē, vai atšķirīgā attieksme, aprēķinot vecuma pensijas pilsoņiem un nepilsoņiem, ir attaisnojama, respektīvi, vai tai ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Visupirms Satversmes tiesa norāda, ka ECT lietā „Andrejeva pret Latviju” vērtēja tikai konkrētos faktiskos apstākļus, nevis apstrīdētās normas

atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Faktiskie apstākļi lietā „Andrejeva pret Latviju” un šajā – Satversmes tiesā izskatāmajā lietā būtiski atšķiras. Proti, N. Andrejeva no 1954. gada dzīvoja Latvijā un skaitījās PSRS centrālajai valdībai pakļauta jeb vissavienības uzņēmuma darbiniece, taču reģionālā nodaļa, kurā viņa strādāja, atradās Latvijas teritorijā.

Savukārt Pieteikuma iesniedzējam J. Savickim kopējais apdrošināšanas stāžs ir 37,2 gadi, no kuriem 21,3 gadus (57 procentus) viņš strādājis ārpus Latvijas teritorijas. M. Vagapova no kopējā apdrošināšanas stāža (31,4 gadi) ārpus Latvijas teritorijas strādājusi 21,4 gadus (68 procentus). A. Sivicka no kopējā apdrošināšanas stāža (41,7 gadi) ārpus Latvijas uzkrājusi 21,8 gadus (52 procentus), bet G. Nesterovs no kopējā apdrošināšanas stāža (42,1 gads) – 12 gadus (28 procentus). Satversmes tiesas rīcībā nav informācijas, ka minētie Pieteikumu iesniedzēji būtu tikai formāli skaitījušies citu PSRS republiku pakļautībā esošu uzņēmumu darbinieki, bet faktiski uzturējušies un strādājuši Latvijas teritorijā, kā tas bija N. Andrejevas gadījumā. Tādējādi viņiem šajā laikā nevarēja izveidoties tiesiskā saikne ar Latviju.

10. Sociālās tiesības, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, ir īpaša cilvēktiesību joma, kas valstu konstitucionālajos likumos un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos (piemēram, Eiropas Sociālajā hartā) formulēta kā vispārīgi valsts pienākumi.

Satversmes tiesa vairākkārt ir vērtējusi tādu normu satversmību, kuras attiecas uz sociālajām tiesībām, un atzinusi, ka sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēma (pabalstu veidi un apmēri), kā arī tās uzturēšana ir pašas valsts ziņā. Šī sistēma ir atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem. Turklāt valstij ir piešķirama plaša rīcības brīvība, lemjot par sociālo tiesību jautājumiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 25. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-11-0106 secinājumu daļas 1. un 3. punktu un 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Arī ECT vairākās lietās ir atzinusi, ka Konvencija dod valstij plašu rīcības brīvību jautājumos par vispārīgiem ekonomiskās vai sociālās stratēģijas

pasākumiem. Pateicoties vistiešākajām zināšanām par savas valsts sabiedrību un tās vajadzībām, valsts amatpersonas uz sociālu vai ekonomisku apsvērumu pamata var labāk nekā starptautisks tiesnesis izvērtēt, kas ir sabiedrības interesēs, un ECT pamatā respektē likumdevēja izraudzīto politiku (*sk., piemēram, ECT 2000. gada 12. oktobra lēmumu lietā „Jankovič v. Croatia”, iesniegums Nr. 43440/98; 2001. gada 13. septembra lēmumu lietā „Hadžič v. Croatia”, iesniegums Nr. 48788/99; 2003. gada 28. janvāra lēmumu lietā „Saarinen v. Finland”, iesniegums Nr. 69136/01; 2008. gada 4. novembra sprieduma lietā „Carson and Others v. the United Kingdom”, iesniegums Nr. 42184/05, 73. punktu; Lielās palātas 2009. gada 18. februāra sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju”, iesniegums Nr. 55707/00, 83. punktu; 2010. gada 12. janvāra lēmumu lietā „Zubczewski v. Sweden”, iesniegums Nr. 16149/08).*

Līdz ar to valstij ir plaša rīcības brīvība, veidojot savu sociālās drošības, tostarp arī pensiju sistēmu.

11. ECT vairākās lietās ir atzīmējusi valstu pēctecības vai saistību pārmantojamības aspekta nozīmīgumu lietas izskatīšanā (*sk., piemēram, ECT 1998. gada 9. septembra lēmumu lietā „Jasinskij and Others v. Lithuania”, iesniegums Nr. 38985/97; 2001. gada 10. aprīļa lēmumu lietā „Kuna v. Germany”, iesniegums Nr. 52449/99; 2008. gada 1. jūlija lēmumu lietā „Kireev v. Moldova and Russia”, iesniegums Nr. 11375/05; Lielās palātas 2008. gada 3. oktobra sprieduma lietā „Kovačič and Others v. Slovenia”, iesniegumi Nr. 44574/98, 45133/98 un 48316/99, 256. punktu; 2009. gada 29. oktobra spriedumu lietā „Si Amer c. France”, iesniegums Nr. 29137/06).* Kaut arī šajās lietās ECT ir konstatējusi Konvencijas 14. panta un Pirmā protokola 1. panta piemērojamību, tā noraidījusi sūdzības, ņemot vērā tieši valstu rīcības brīvības vai pēctecības neesamības aspektu.

Arī Satversmes tiesa uzskata: lai noskaidrotu, vai atšķirīgo attieksmi pret pilsoņiem un nepilsoņiem darba periodu ieskaitīšanā apdrošināšanas stāžā var uzskatīt par objektīvu un samērīgu attiecīgo vēsturisko, ekonomisko un sociālo

notikumu kontekstā, izskatāmajā lietā ir būtisks sociālo tiesību izvērtējums, kas veicams, ievērojot starptautiskās tiesības un valsts nepārtrauktības doktrīnu.

11.1. Satversmes tiesa jau vairākkārt ir detalizēti izvērtējusi Latvijas Republikas dibināšanas, prettiesiskās okupācijas un neatkarības atjaunošanas tiesiskos aspektus.

1918. gada 18. novembrī Latvijas Tautas padome proklamēja Latvijas Republiku kā neatkarīgu un patstāvīgu valsti. Latvija un pārējās Baltijas valstis *de facto* savu neatkarību zaudēja 1940. gadā, kad, pārkāpjot starptautiskās tiesības, PSRS okupēja Latviju.

Latvijas neatkarība 1990. gadā tika atjaunota, balstoties uz valsts nepārtrauktības doktrīnu. Ja valsts, kuras neatkarība tika prettiesiski pārtraukta, atjauno savu valstiskumu, tā var, pamatojoties uz valsts nepārtrauktības doktrīnu, atzīt sevi par to pašu valsti, kura tika prettiesiski likvidēta (*sk.: Ziemeļi I. State Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law. – Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 129*).

Latvijas kā starptautisko tiesību subjekta kontinuitāte tika uzsvērtā Deklarācijā. Tās preambulā norādīts, ka Latvijas Republikas iekļaušana Padomju Savienībā no starptautisko tiesību viedokļa nav spēkā un Latvijas Republika joprojām *de jure* pastāv kā starptautisko tiesību subjekts. Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnas nostiprināšana Latvijas tiesību sistēmā uzskatāma par Deklarācijas preambulas galveno funkciju (*sk.: Levits E. 4. maija Deklarācija Latvijas tiesību sistēmā // 4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. – Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 57. lpp.*).

11.2. No valsts tiesiskās identitātes izriet tās tiesības un pienākumi. Nosakot valsts tiesisko identitāti, pamatā ir jāņem vērā prasība atzīt, ka prettiesiska valsts vai tās daļas pievienošana citai valstij tiesiskas sekas nerada. Tiesības regulē ne vien valstu kā pastāvošo starptautisko tiesību subjektu savstarpējās attiecības, bet arī to rašanos un izbeigšanos. Jo sevišķi svarīgi tas ir gadījumos, kad valsts vai tās daļa tiek pievienota citai valstij, pārkāpjot

starptautisko un nacionālo tiesību normas. Saskaņā ar principu *ex injuria ius non oritur* valstis vai to daļas var pievienoties citām valstīm tikai brīvprātīgi, ievērojot starptautiskajās un nacionālajās tiesību normās paredzētās procedūras (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 32.1. punktu*).

11.3. Valsts nepārtrauktības doktrīna tieši ietekmē valsts rīcību ne vien starptautisko tiesību jomā, kur tā turpina pildīt savas līdz *de facto* neatkarības pārtraukšanai uzņemtās saistības un nepārņem tās valsts starptautiskās saistības, kuras sastāvā iepriekš prettiesiski atradusies, bet arī iekšējās lietās. Citas valsts prettiesiski nodibinātās varas rīcība publiski tiesiskajā sfērā valstij, kura atjaunojusi savu neatkarību, nav saistoša. Valstij, kas atjaunojusi neatkarību, pamatojoties uz valsts nepārtrauktības doktrīnu, ir tiesības patstāvīgi izlemt visus nepieciešamos valsts dzīves jautājumus saskaņā ar tās konstitucionālo iekārtu un tiesību normām (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 32.3. punktu*). Apgalvot vai netieši norādīt, ka Latvijai automātiski ir kādi pienākumi, kas sakņojas padomju periodā, – tas būtu starptautisko tiesību izpratnē prettiesiskās Latvijas okupācijas un aneksijas fakta noliegums un neatbilstu *ex injuria ius non oritur* principam un starptautiskajās tiesībās noteiktajam neatzīšanas pienākumam (sk. *ECT tiesneses I. Ziemeles daļēji atšķirīgā nepiekrītošā viedokļa lietā „Andrejeva pret Latviju” 22. punktu*).

Tādējādi Latvijas Republika nav bijušās PSRS tiesību un pienākumu pārmantotāja un saskaņā ar valsts nepārtrauktības doktrīnu atjaunotajai valstij nav jāuzņemas nekādas saistības, kas izriet no okupētājvalsts saistībām.

12. Sociālo tiesību jomā atšķirīgas attieksmes pamatā ir ideja, ka valsts uzņemas īpašas rūpes un atbildību par tās pilsoņiem, kuru pamatvajadzības tai jāapmierina. Attiecībā uz sociālajām tiesībām, kuras jāievieš vispārējā kārtā, ievērojot konkrētās valsts maksimālos resursus, nav noteikti vispārēji standarti. Tomēr atsevišķas sociālās tiesības var nodrošināt tikai daļēji. Absolūta

diskriminācijas aizlieguma piemērošana attiecībā uz sociālajām tiesībām var radīt nopietnas finansiālas sekas. Tas vien, ka persona nebauda kādas konkrētas sociālās tiesības, pats par sevi nerada pamattiesību pārkāpumu. Šāds pārkāpums rodas tad, ja šo tiesību aizskārumam nav pamatota iemesla [sk. *Bossuyt M. Should the Strasbourg Court Exercise More Self-Restraint? // Human Rights Law Journal, Vol. 28, No. 9–12 (2007), pp. 325, 329*].

Arī ECT ir norādījusi, ka valsts bauda rīcības brīvību piešķirt priekšrocības tām personām, kurām to uzskata par nepieciešamu, ievērojot īpašo kontekstu (sk. *ECT 2000. gada 12. oktobra lēmumu lietā „Jankovič v. Croatia”, iesniegums Nr. 43440/98*). Konvencija neaizliedz dalībvalstīm likumdošanas ceļā ieviest vispārējus politiskus pasākumus, kuru rezultātā pret konkrētu indivīdu grupu izturas citādi nekā pret pārējiem, ar nosacījumu, ka kopumā iejaukšanās ar likumu noteiktās kategorijas vai grupas tiesībās saskaņā ar Konvenciju var tikt attaisnota (sk. *ECT Lielās palātas 2006. gada 16. marta sprieduma lietā „Ždanoka pret Latviju”, iesniegums Nr. 58278/00, 112. punktu*).

Tāpat ECT ir atzinusi, ka uz pilsonību balstītu atšķirīgu attieksmi var atzīt par atbilstošu Konvencijas normām, ja tās pamatā ir ļoti nopietni apstākļi (sk. *ECT 1996. gada 16. septembra sprieduma lietā „Gaygusuz v. Austria”, iesniegums Nr. 17371/90, 42. punktu; 2003. gada 30. septembra sprieduma lietā „Koua Poirrez v. France”, iesniegums Nr. 40892/98, 46. punktu; Lielās palātas 2009. gada 18. februāra sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju”, iesniegums Nr. 55707/00, 87. punktu*).

ECT judikatūrā ir arī skaidri nodibināts princips: lai gan Konvencijas Pirmā protokola 1. pants paredz tiesības uz pensiju personām, kas veikušas iemaksas valsts sociālās apdrošināšanas fondā, Konvencija negarantē tiesības uz konkrētu pensijas apmēru. Noteicošais ir novērtējums, vai personas tiesības saņemt pensiju netiek aizskartas tik lielā mērā, ka grautu šīs tiesības pēc būtības (sk. *ECT 2004. gada 12. oktobra sprieduma lietā „Kjartan Asmundsson v. Iceland”, iesniegums Nr. 60669/00, 39. punktu; arī 2000. gada 12. oktobra lēmumu lietā „Jankovič v. Croatia”, iesniegums Nr. 43440/98*). Tāpat ECT ir

atzinusi, ka Konvencija negarantē tiesības uz pensijas saņemšanu par citā valstī veikto darbu (*sk. ECT 2002. gada 18. aprīļa lēmumu lietā „L.B. v. Austria”, iesniegums Nr. 39802/98*).

12.1. Deklarācijas preambula konkretizē Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu, kas uzliek valsts varas institūcijām pienākumu to ievērot un neatkāpties no tās. Tāpat valsts varas institūcijām ir saistošs preambulā ietvertais vēsturisko faktu izklāsts un to juridiskais novērtējums, kas pamato valsts nepārtrauktības doktrīnu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 64.2. punktu*). Līdz ar to Deklarācijas 8. punktā ietvertā apņemšanās garantēt visiem Latvijas iedzīvotājiem sociālās tiesības nav jāsaprot kā sociālo tiesību atzīšana par absolūtām cilvēka pamattiesībām, kas attiecas uz visiem pilnīgi vienādi. Šī apņemšanās tulkojama kopsakarā ar preambulā nostiprināto valsts nepārtrauktības doktrīnu un ņemot vērā padomju okupācijas rezultātā izveidojušos situāciju. Līdz ar to Deklarācijā noteiktais uzliek valstij pienākumu nodrošināt sociālās tiesības ikvienam tās iedzīvotājam vismaz minimālā apmērā.

12.2. Latvija pēc neatkarības atjaunošanas ir veidojusi tādu sociālā nodrošinājuma sistēmu, kas attiecas uz visām personām, kuras 1991. gada 1. janvārī dzīvoja Latvijā.

Ar PSRS sabrukumu un Latvijas atjaunošanos bija saistītas ievērojamas grūtības. Okupācijas laikā valsts un sociālās apdrošināšanas budžetu kontrolēja PSRS Valsts banka. Pēc PSRS sabrukuma līdzekļi netika sadalīti, bet palika Krievijas Federācijas īpašumā. Līdz ar to Latvija nolēma nodrošināt minimālo pensiju visiem valstī dzīvojošajiem. Saskaņā ar apstrīdēto normu, aprēķinot pensijas gan pilsoņiem, gan nepilsoņiem, tiek ņemti vērā Latvijas teritorijā uzkrātie darba periodi. Šādu regulējumu likumdevējs izvēlējās, jo faktiski tā bija tā pati administratīvā teritorija ar to pašu iedzīvotāju kopumu, kuru Latvija „mantoja”, atjaunojot savu neatkarību. Turklāt var uzskatīt, ka arī līdz 1990. gada 31. decembrim Latvijas teritorijā uzkrātajos darba periodos iedzīvotāji veica ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā un attīstībā.

12.3. Veidojot jauno pensiju sistēmu, tika nolemts visām personām papildus piešķirtajai minimālajai pensijai apdrošināšanas stāžā ieskaitīt arī darba periodus, kurus personas uzkrājušas ārpus Latvijas teritorijas. Pilsoņiem tika noteikts plašāks apdrošināšanas stāžā ieskaitāmo ārpus Latvijas teritorijas uzkrāto darba periodu loks nekā nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem. Izvērtējot, kādus darba periodiem pielīdzināmos periodus likumdevējs noteicis kā ieskaitāmus nepilsoņu apdrošināšanas stāžā, secināms, ka tie ir tādi periodi, kuros nepilsoņi ieguva izglītību un cēla kvalifikāciju, lai vēlāk dotu savu ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā, kā arī tādi periodi, kuros politiski represētas personas atradās ieslodzījuma vietā, nometinājumā vai izsūtījumā kā okupācijas režīma pretinieki. Tādējādi valsts izmantoja savu rīcības brīvību pensiju sistēmas veidošanas jomā un attiecībā uz saviem pilsoņiem ņēma vērā to īpašo saikni ar valsti un viņu, kā arī viņu priekšteču ieguldījumu valsts tautsaimniecībā. Ārpus Latvijas teritorijas uzkrāto atsevišķu darba periodu ieskaitīšanu nepilsoņu apdrošināšanas stāžā var uzskatīt par atjaunotās valsts labas gribas izpausmi (*sk. arī ECT 2008. gada 8. janvāra lēmumu lietā „Epstein et Autres c. Belgique”, iesniegums Nr. 9717/05*).

13. PSRS īstenotās okupācijas rezultātā 1940. gada jūnijā Latvija ne tikai zaudēja savu neatkarību, bet arī piedzīvoja iedzīvotāju masveida izvešanas un nogalināšanas akcijas, kā arī migrantu ieplūšanu. 1949. gada martā no Latvijas tika deportēti 2,3 procenti iedzīvotāju, tas ir, apmēram trīs reizes vairāk cilvēku nekā 1941. gada 14. jūnija deportācijā. Pēc Otrā pasaules kara Latvijā notika PSRS pilsoņu masveida imigrācija (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 1. punktu*).

Pēc neatkarības atgūšanas likumdevējam bija jālemj par Latvijas pilsoņu kopuma noteikšanu. Ņemot vērā Latvijas kā starptautisko tiesību subjekta kontinuitāti, bija pamats atjaunot Latvijas pilsoņu kopumu tādu, kāds tas bija noteikts ar 1919. gada „Likumu par pavalstniecību”. Tādējādi Latvija nevis piešķīra pilsonību personām, kurām tā jau bija pirms Latvijas okupācijas, bet

gan atjaunoja šo personu tiesības *de facto* (sk.: *Ziemele I. Starptautiskās tiesības un civvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte.* – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 103. lpp.). Līdz ar to Latvijas kā starptautisko tiesību subjekta kontinuitāte radīja tiesisku pamatu tam, lai noteiktai personu grupai netiktu automātiski piešķirts pilsoņa statuss, un bija nepieciešams noteikt īpašu tiesisko statusu tām personām, kuras Latvijas teritorijā bija ieceļojušas okupācijas laikā, neiegūstot nekādu citu pilsonību. Nepilsoņa statusa piešķiršana noteiktai personu grupai bija sarežģīta politiskā kompromisa rezultāts. Turklāt, pieņemot likumu „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, Latvijai bija jāievēro arī starptautiskie civvēktiesību standarti, kas aizliedz palielināt bezvalstnieku skaitu (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 2004-15-0106 13. un 14. punktu*).

Latvijas nepilsoņu statuss nav pielīdzināms nedz bezvalstnieku, nedz arī ārvalstnieku statusam, kas noteikts starptautiskajos tiesību aktos, jo nepilsoņiem noteikto tiesību apjoms pilnībā neatbilst nevienam šādam statusam. Nepilsoņa statuss nav un nevar tikt uzskatīts par Latvijas pilsonības paveidu (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 2004-15-0106 15. un 17. punktu*).

Izskatāmā lieta neattiecas uz ilgtermiņa imigrantiem, kas ieradušies valstī, saskaņā ar normatīvi regulētas imigrācijas procedūras noteikumiem, kā tas notiek mūsdienās. Vairums Latvijas nepilsoņu ieradās Latvijas teritorijā PSRS īstenotās imigrācijas politikas rezultātā. Darba periodos, ko šīs personas bija pavadījušas ārpus Latvijas teritorijas, tās neveica nekādu ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā un attīstībā. Šīm personām Latvijas PSR bija tikai viens no PSRS nostūriem, kur īsāku vai garāku laiku spriedi apmesties un strādāt, tādējādi īstenojot daļu no PSRS komunistiskās partijas *sovjetizācijas* un *rusifikācijas* politikas (sk. *ECT tiesneses I. Ziemeles daļēji atšķirīgā nepiekrītošā viedokļa lietā „Andrejeva pret Latviju” 27. punktu*).

Satversmes tiesa atzīst nepilsoņu tiesisko saikni ar Latviju, uz kuras pamata ir radušās savstarpējas tiesības un pienākumi. Tomēr valsts kontinuitātes konteksts ir noteicošais un tas kalpo par būtisku apstākli, lai

atšķirības pilsoņu un nepilsoņu vecuma pensiju aprēķināšanas kārtībā uzskatītu par attaisnojamām. Valstij, kas citas valsts agresijas rezultātā tikusi okupēta, nav pienākuma garantēt sociālo nodrošinājumu personām, kas ir iebraukušas tās teritorijā okupētājvalsts imigrācijas politikas rezultātā. It īpaši, ja ņem vērā *erga omnes* pienākumu neatzīt un neattaisnot starptautisko tiesību pārkāpumus [sk. *Starptautiskās tiesas 1970. gada 5. februāra sprieduma lietā „Belgium v. Spain (Barcelona traction case)”*, *I.C.J. Reports 1970, No. 3, 33. punktu*].

Lai gan Pieteikumu iesniedzēji neuzskata šādu iespēju par samērīgu, tomēr nepilsoņiem ir iespēja iegūt Latvijas Republikas pilsoņa statusu. Likumdevējs paudis viedokli, ka sākotnēji nepilsoņu statuss bija paredzēts kā pagaidu institūts, lai persona ar laiku iegūtu Latvijas pilsonību vai izvēlētos citu valsti, ar kuru nostiprināt tiesisko saikni (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 2004-15-0106 16. punktu*). Pēc Latvijas pilsonības iegūšanas personas apdrošināšanas stāžā tiktu ieskaitīti arī ārpus Latvijas teritorijas uzkrātie darba periodi. Daudzi nepilsoņi šo iespēju arī izmantojuši, iegūstot normatīvajos aktos pilsoņiem paredzētās tiesības un pienākumus. Taču tāpat daudzi nepilsoņi šo iespēju dažādu iemeslu dēļ nav vēlējušies izmantot.

Tādējādi atšķirīgajai attieksmei, aprēķinot vecuma pensijas Latvijas Republikas pilsoņiem un nepilsoņiem, ir objektīvs un saprātīgs pamats.

14. ECT vairākos spriedumos ir norādījusi uz divpusējo starpvalstu līgumu par sadarbību sociālās drošības jomā būtisko nozīmi pārrobežu pensiju jautājuma risināšanā (sk., piemēram, *ECT Lielās palātas 2010. gada 16. marta sprieduma lietā „Carson and Others v. the United Kingdom”, iesniegums Nr. 42184/05, 88. punktu*). Arī lietā „Andrejeva pret Latviju” ECT norādīja, ka tā „pilnībā apzinās šādu līgumu nozīmīgumu tādu problēmu, kādas parādās šinī lietā, efektīvai risināšanai” (*ECT Lielās palātas 2009. gada 18. februāra sprieduma lietā „Andrejeva pret Latviju”, iesniegums Nr. 55707/00, 90. punkts*).

Arī Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2001-02-0106 atzina, cik svarīgi ir starptautiskie līgumi, kuri noslēdzami, ievērojot taisnīguma, samērīguma un citus tiesību principus. Latvijas valstij nav jāuzņemas citas valsts saistības nodrošināt personas ar vecuma pensiju par citas valsts teritorijā nostrādāto laiku. Latvijas valsts nevar jaunajā pensiju shēmā iesaistītajiem nodokļu maksātājiem uzlikt pienākumu atrisināt starpvalstu līgumos risināmus jautājumus, līdz ar to tā ir ar konkrētām valstīm slēdzamu starptautisku līgumu, nevis valsts likuma kompetence (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu*). Turklāt arī Saeima un Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās norāda, ka jautājums par ārpus Latvijas uzkrāto darba periodu ieskaitīšanu apdrošināšanas stāžā ir risināms starptautisku līgumu formā. Noslēdzot šādu līgumu, tiek atrisināts jautājums par atšķirīgo attieksmi pret nepilsoņiem, kuriem ārpus Latvijas teritorijas uzkrātie darba periodi netiek ņemti vērā, aprēķinot vecuma pensijas.

Latvija ir noslēgusi līgumus, kas paredz apdrošināšanas stāža savstarpēju atzīšanu, ar vairākām valstīm – ar Amerikas Savienotajām Valstīm (spēkā no 1992. gada 5. novembra), Lietuvu (spēkā no 1995. gada 31. janvāra), Igauniju (spēkā no 1997. gada 29. janvāra, jauns līgums – no 2008. gada 1. septembra), Ukrainu (spēkā no 1999. gada 11. jūnija), Somiju (spēkā no 2000. gada 1. jūnija), Norvēģiju (spēkā no 2004. gada 18. novembra), Nīderlandi (spēkā no 2005. gada 1. jūnija), Kanādu (spēkā no 2006. gada 1. novembra), Baltkrieviju (spēkā no 2010. gada 28. septembra), Krieviju (spēkā no 2011. gada 19. janvāra). Tādējādi valstis savstarpēji vienojas par iedzīvotāju sociālo aizsardzību, konkretizējot katras valsts tiesības un pienākumus.

Ar valstīm, kas izveidojās pēc PSRS sabrukuma, noslēgtie līgumi liecina, ka valstis vienādi izprot tiesības un pienākumus sociālo tiesību jomā attiecībā uz PSRS īstenotās okupācijas laiku. Visi šie līgumi ir atšķirīgi, tie atspoguļo dažādu valstu vienošanās rezultātus un regulē situācijas, kas izveidojušās dažādu vēsturisko, ekonomisko un politisko apstākļu ietekmē

(sk. ECT 2010. gada 4. novembra sprieduma lietā „Tarkoiev and Others v. Estonia”, iesniegumi Nr. 14480/08 un 47916/08, 53. punktu). Noslēdzot šādus līgumus, valstis ir ņēmušas vērā vēsturisko kontekstu, kādā Latvijā pēc tās neatkarības atjaunošanas tika izveidota pensiju sistēma.

Līdz ar to Konvencijas 14. pants kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu jātulko atbilstoši Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31. pantam, kas nosaka, ka līgumi tulkojami godprātīgi saskaņā ar parasto nozīmi, kāda piešķirama līguma noteikumiem kopumā un atbilstoši tā objektam un mērķim, kā arī ievērojot līguma piemērošanas praksi, kuru ieviesusi dalībnieku vienošanās par tā iztulkošanu, un jebkuras starptautisko tiesību normas. Starptautisko attiecību praksē nostiprināts princips, ka starptautisko līgumu nevar izvērtēt izolēti, jo tas ne tikai ir saistīts ar sociālajām reālijām, bet tā normām ir jābūt izvērtētām attiecībā pret citām tiesību normām, ar kurām tās varētu konkurēt (sk. *Dailier D., Pellet A., Droit international public. – Paris: Librairie generale de droit et de jurisprudence, 2002, p. 266*).

Tādējādi, aprēķinot apdrošināšanas stāžu Pieteikuma iesniedzējai A. Sivickai, vērā ņemams Latvijas un Baltkrievijas noslēgtais līgums par sadarbību sociālās drošības jomā, savukārt laiks, ko viņa nostrādājusi Vācijā, ieskaitāms viņas apdrošināšanas stāžā, pamatojoties uz Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem (Eiropas Parlamenta un Padomes regulas Nr. 883/2004, Nr. 987/2009 un Nr. 1231/2010).

Turklāt kopš 2011. gada 19. janvāra spēkā ir Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas noslēgtais līgums par sadarbību sociālās drošības jomā, kurš paredz, ka pensiju piešķir un izmaksā tā valsts, kuras teritorijā pensijas pieprasīšanas brīdī ir personas dzīvesvieta. Līdz ar to Pieteikumu iesniedzējiem J. Savickim, A. Sivickai un M. Vagapovai apdrošināšanas stāžā tiek ieskaitīts laiks, kas nostrādāts tagadējā Krievijas Federācijā, bet V. Podoļako – laiks, ko viņš pavadījis obligātajā militārajā dienestā. Līgumā arī noteikts, ka pensijas, kas piešķirtas pirms līguma spēkā stāšanās, uz personas iesnieguma pamata var tikt pārskatītas.

Tādējādi jautājums par ārpus Latvijas teritorijas uzkrāto darba periodu ieskaitīšanu apdrošināšanas stāžā tiek risināts, noslēdzot divpusējus starpvalstu līgumus par sadarbību sociālās drošības jomā vai saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem.

15. Pensiju likuma izpratnē jēdziens „valsts pensija” jeb „valsts sociālās apdrošināšanas pensija”, uz kuru attiecas apstrīdētā norma, ir tikai viens no sociālā nodrošinājuma veidiem vecumā. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecumā nosaka vairāki likumi. Likums „Par sociālo drošību” nosaka sociālās drošības sistēmas veidošanas un darbības ietvaru un principus. Pensiju likumā noteikts to personu loks, kurām ir tiesības uz valsts pensiju. Savukārt Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā ir noteikta kārtība, kādā jebkura persona, kas pastāvīgi dzīvo Latvijā, nepieciešamības gadījumā var saņemt sociālo palīdzību (*sk. arī Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 3. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji līdzīgi kā lietā „Tarkojevs un citi pret Igauniju” vēlas paplašināt savas tiesības attiecībā uz piešķirtās pensijas apmēru (*sk. ECT 2010. gada 4. novembra spriedumu lietā „Tarkoev and Others v. Estonia”, iesniegumi Nr. 14480/08 un 47916/08*). Proti, Pieteikumu iesniedzēji vēlas, lai viņu sociālās apdrošināšanas stāžā, kas ir pamats pensijas aprēķināšanai, tiktu ieskaitīts periods līdz 1991. gada 1. janvārim, kurā viņi strādāja ārpus Latvijas teritorijas. Tomēr, kā secināts, tam nav pamata.

Satversmes tiesa norāda, ka Pieteikumu iesniedzējiem nav liegtas tiesības uz pensiju vai kādu citu sociālo nodrošinājumu vecumā. Viņi, tāpat kā pilsoņi, saņem likumā noteikto pensiju un piemaksas pie tās. Viņiem ir arī iespēja nepieciešamības gadījumā saņemt likumā noteiktos sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību.

Tādējādi atšķirīgo attieksmi var uzskatīt par samērīgu un apstrīdētā norma atbilst Konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu un Satversmes 91. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1. punktu (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināto periodu pielīdzināšanu apdrošināšanas stāžam) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

V. Skudra